

NOVES FORMES DE VIOLÈNCIES MASCLISTES RECONEGUDES

Violència obstètrica i vulneració dels drets sexuals i reproductius

Anna Mª Morero Beltrán

Il·lustració: [Eduardo Luzzatti](#)

Conceptualització dels drets sexuals i reproductius

Els drets sexuals i reproductius són un conjunt de drets relacionats amb la dimensió de la sexualitat i la reproducció que estan en constant evolució. Concretament, els drets sexuals es basen en el reconeixement de les dones com a éssers sexuals, i de la sexualitat com a part integrant de la seva personalitat i identitat. Els drets sexuals i reproductius recullen el dret de totes les persones a gaudir d'una vida sexual satisfactòria i plaent, i també a poder manifestar l'opció i la identitat sexual i de gènere desitjades.

D'altra banda, els drets reproductius es refereixen a l'autodeterminació reproductiva de les persones i es basen en considerar la reproducció com una opció, ja que entenen la capacitat reproductiva de les dones com una possibilitat que es pot desenvolupar o no. Per tant, suposen el reconeixement del dret a adoptar decisions sobre la seva vida reproductiva, a decidir si es vol o no tenir filles o fills, el nombre, el moment, etc.

Els drets sexuals i reproductius, per materialitzar-se, necessiten d'un marc ètic i respectuós amb els drets de la resta de persones, i parteixen del reconeixement de la sexualitat al llarg de tot el cicle vital, és a dir, que les persones des que naixem fins que morim som éssers

sexuals que hem de poder exercir aquests drets [1].

Els drets sexuals i reproductius sintetitzen l'aplicació concreta dels drets humans pel que fa a la sexualitat i la reproducció

De forma resumida, podem afirmar que els drets sexuals i reproductius sintetitzen l'aplicació concreta dels drets humans pel que fa a la sexualitat i la reproducció, és a dir, fan referència a drets fonamentals de tota la població, sense excepcions, que han de ser garantits i protegits. No obstant això, com veurem, encara hi ha un llarg camí per davant per tal que aquesta garantia sigui efectiva per a tothom.

Origen dels drets sexuals i reproductius

La definició i articulació d'aquests drets ha estat gradual i fonamentalment recollida en un seguit d'acords, tractats, convencions i conferències internacionals, majoritàriament no vinculants, però que han anat contribuint a forjar un marc comú de referència pel que fa a l'orientació de les polítiques públiques dels estats en aquesta matèria. Cal destacar alguns d'aquests acords internacionals per la importància de les seves contribucions.

En primer lloc, la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (CEDAW), que s'aprova el 1979, fa un reconeixement dels drets de les dones com a drets humans, i recull el dret a la informació sobre la planificació familiar. En segon lloc, la Conferència Internacional sobre Població i Desenvolupament (CIPD), celebrada a El Caire el 1994, on es va adoptar la inclusió dels termes salut sexual i salut reproductiva, que substituïen els conceptes de salut maternoinfantil i planificació familiar que havien funcionat fins al moment. Aquesta definició superava l'èmfasi en els objectius demogràfics i reconeixia que les persones són l'eix central del desenvolupament, entenent que els drets reproductius contribueixen a millorar la qualitat de vida de les persones. D'aquesta manera, també es reconeixia el dret a la salut sexual i reproductiva pròpia de les dones sense necessitat de vincular-ho al procés d'embaràs i a la maternitat, com havia estat fins aleshores. En tercer lloc, la IV Conferència Mundial sobre la Dona de Nacions Unides (Beijing, 1995), on es van introduir per primera vegada els conceptes de drets sexuals i reproductius.

Malgrat els avenços, la construcció dels drets sexuals i reproductius acumula un historial de vulneracions que s'estén arreu del món i que arriba fins el moment actual. Totes aquestes vulneracions tenen un tret comú: impedir que les dones tinguin el ple control sobre la seva sexualitat i reproducció. Per exemple, a la dècada de 1960, l'orientació i la motivació per a l'establiment d'aquests incipients drets sexuals i reproductius es basava en la preocupació dels països del nord global pel ràpid creixement poblacional del sud global, i van sorgir polítiques que influïen en el comportament reproductiu de les persones. Per tant, més que un reconeixement dels drets de les dones tal com els coneixem en l'actualitat, la motivació per a l'establiment d'aquests drets era purament pragmàtica: controlar la

demografia de determinats països a través del control de natalitat [2].

Un clar exemple d'això el trobem quan les dones del sud global, fonamentalment africanes i llatinoamericanes, van ser esterilitzades sense el seu coneixement o consentiment informat; o en la política del fill únic a la Xina, que va comportar l'avortament forçós per a moltes dones [3]. La prohibició i les serioses limitacions de les lleis d'avortament a molts altres països i també a casa nostra, fet que aboca les dones a situacions de perill per a les seves vides, n'és un altre exemple. S'estima que aquestes prohibicions i limitacions causen 25 milions d'avortaments insegurs a l'any a tot el món [4].

Per últim, malgrat que els drets sexuals són universals —i per tant totes les persones, sense cap tipus de discriminació, tenen el dret a gaudir-ne plenament—, accedir-hi és estratificat [5]; és a dir, qüestions com l'origen, l'idioma, la situació d'irregularitat administrativa, la identitat o la discapacitat, entre d'altres, poden condicionar la viabilitat de determinades eleccions quan es compleix un o diversos d'aquests condicionants, mentre que per a altres persones aquests drets són més fàcils d'assolir malgrat les limitacions que presenten *per se*.

En el cas dels drets reproductius, un exemple de reproducció estratificada indica que certes categories de persones en una societat són estimulades per reproduir-se i ser mares i pares, però d'altres no. Aquesta teoria suggereix que el control de les capacitats reproductives de cada persona està distribuïda de manera desigual en la societat i està estratificada en base a eixos com el gènere, la discapacitat o l'origen. Aquesta estratificació la consoliden les polítiques públiques, les ideologies i les pràctiques empresarials privades.

Les prohibicions i les limitacions de les lleis d'avortament aboquen les dones a situacions de perill per a les seves vides, causant cada any uns 25 milions d'avortaments insegurs a tot el món

En l'àmbit dels drets sexuals, una mostra d'aquesta estratificació la trobem, per exemple, en la dificultat d'accés a l'educació i la informació en les sexualitats en determinats moments del cicle vital, per exemple, en la infantesa, en la joventut o en la vellesa. Tradicionalment, aquestes franges d'edat ja queden excloses de la sexualitat perquè semblaria que la sexualitat és només adequada per a una franja d'edat determinada, la vida adulta. No obstant això, la sexualitat és un procés que comença en el moment de néixer i es va construint al llarg de tota la vida. A més, és essencial en el nostre desenvolupament com a persones. Un altre exemple el trobem en la manca d'accés a l'educació en sexualitats de les persones amb discapacitat, donat que tampoc són vistes com a persones susceptibles de ser persones amb sexualitat.

La inclusió de la violència obstètrica en la llei: implicacions

La violència obstètrica fa referència a un conjunt de pràctiques que degraden, oprimeixen i intimiden les dones i persones amb capacitat de gestar de diferents maneres en el marc de l'atenció a la salut reproductiva, fonamentalment en el període de l'embaràs, part i postpart. Es tracta d'una violació dels drets reproductius de les dones. Pot ser física, per exemple, a través de l'ús de procediments innecessaris en l'embaràs i el part, i també a causa de la manca de respecte en els ritmes naturals del part, la sobreintervenció o la sobremedicalització. També pot expressar-se com una violència psicològica, per exemple, a través de la infantilització de les dones, l'omissió d'informació, el tracte despectiu i humiliant o bé el menyspreu de les necessitats emocionals de les dones i persones amb capacitat de gestar.

Diem que la violència obstètrica és una violència masclista perquè té lloc en un context patriarcal que exerceix una influència en les pràctiques d'atenció sanitària realitzades a les dones en l'etapa reproductiva i perinatal. Alhora, podem també considerar-la una violència institucional, donat que es reproduïx per part del personal d'institucions públiques i té com a resultat l'impediment de l'exercici dels drets que garanteixen una vida lliure de violències masclistes.

Finalment, com qualsevol altra forma de violència masclista, la violència obstètrica es reforça per la intersecció dels diferents eixos d'opressió. Per exemple, aquesta violència és viscuda amb més freqüència per les dones joves gestants, les dones amb discapacitat i les dones migrants o racialitzades, entre d'altres. A més, aquesta violència ha estat tradicionalment invisibilitzada per qüestions comunes als temes amb un component de gènere, com ara el masclisme, els prejudicis i el desconeixement per part de la societat, i també a causa dels biaixos específics del gènere com a categoria analítica en l'àmbit de la salut.

La inclusió de la protecció dels drets sexuals i reproductius i la violència obstètrica a la normativa catalana, i la seva importància en el context actual

Les lleis són instruments necessaris per garantir drets exigits socialment. En aquest sentit, la Llei 5/2008 n'és un bon exemple, ja que neix, entre d'altres, de la interpel·lació dels moviments feministes a Catalunya.

Malgrat que la Llei 5/2008 ja recollia la vulneració dels drets sexuals i reproductius com una expressió de la violència masclista en l'àmbit social i comunitari, amb la modificació de la llei la violència obstètrica i la vulneració dels drets sexuals i reproductius passen a ser també una forma d'exercir, de manera puntual o reiterada, la violència masclista. La diferència fonamental rau en el fet que, en tractar-se d'una forma de violència, té la seva especificitat en les pràctiques que la configuren, i pot expressar-se també a través d'altres formes com la violència psicològica, física o institucional.

Concretament, la modificació recull com a vulneració dels drets sexuals i reproductius el fet d'impedir o dificultar l'accés a informació veraç i necessària per a la presa de decisions autònomes i informades. Això pot impedir o dificultar que les dones puguin prendre decisions sobre les seves pràctiques i preferències sexuals, així com sobre la seva reproducció. Algunes de les expressions que recull la llei com a mostra d'aquesta vulneració són la dificultat per accedir als mètodes contraceptius i als mètodes de prevenció d'infeccions de transmissió sexual i del VIH. També la manca d'accés a la reproducció assistida, l'embaràs forçat, l'esterilització forçada, l'impediment de l'avortament en els supòsits legalment establerts, així com totes aquelles pràctiques ginecològiques i obstètriques que no respectin les decisions, el cos o la salut i els processos emocionals de les dones.

D'altra banda, la modificació de la llei, amb la inclusió de la interseccionalitat com a característica que cal complir en totes les polítiques públiques, és un avançament que caldrà veure com es materialitza, però que, de partida, ha de tenir en compte les condicions socioeconòmiques i culturals de les persones, així com els itineraris vitals que situen les dones de forma diferent en les jerarquies socials i, per tant, amb desiguals possibilitats per exercir els drets. Per això, garantir el gaudi dels drets en condicions d'igualtat i dignitat requereix conèixer i reconèixer les situacions i necessitats particulars de les dones [6].

Aquesta modificació també és especialment rellevant en el moment actual. Malgrat que l'embat contra els drets sexuals i reproductius ha estat una constant, en l'actualitat, l'atac a aquests drets ha adquirit una nova dimensió. La història d'aliança del poder econòmic, polític i religiós assoleix una nova dimensió, i els atacs perpetrats pels grups antidrets tenen com a objectius estratègics qüestions clau com l'avortament, la identitat de gènere o l'educació en sexualitats. L'elecció d'aquestes qüestions no és gens insignificant, perquè aquests drets estan profundament arrelats a l'autonomia sexual i reproductiva i a l'autodeterminació.

En l'actualitat, els atacs contra els drets sexuals i reproductius han adquirit una nova dimensió: els grups antidrets tenen com a objectius estratègics qüestions clau com l'avortament, la identitat de gènere o l'educació en sexualitats

Per últim, la inclusió de la violència obstètrica i la vulneració dels drets sexuals i reproductius a la llei ens planteja un conjunt de reptes, com ara pensar quina és la prevenció que necessitem fer d'aquestes violències. Altres qüestions importants tenen a veure amb la recuperació i la reparació. La introducció de la diligència deguda —entesa com l'obligació dels poders públics d'adoptar mesures legislatives i de qualsevol altre ordre per actuar amb l'agilitat i eficiència necessàries i assegurar-se que les autoritats, el personal, els agents, les entitats públiques i els altres actors que actuen en nom d'aquests poders públics es comportaran d'acord amb aquesta obligació, amb vista a prevenir, investigar, perseguir, castigar i reparar adequadament els actes de violència masclista i

protegir-ne les víctimes— ens obliga a treballar no només per garantir aquests drets, sinó també per detectar les omissions, que constitueixen, al seu torn, una vulneració.

REFERÈNCIES

- 1 — Montero, Justa (2013). *Tribunal Internacional de Derechos de las Mujeres, Viena+20, Euskalherria 2013* [[disponible en línia](#)]. Biscaia. Consulta: 11 d'octubre de 2022.
- 2 — Turner, Susan (2001). «Los derechos sexuales y reproductivos y su incidencia en la esterilización y procreación asistida». *Revista de derecho*, núm. 12 (2), p. 207-216.
- 3 — Joffe, Carole; Reich, Jennifer (2014). «Reproduction and the Public Interest in Private Acts». A: Joffe, C; Reich, J. *Reproduction and Society: Interdisciplinary Readings*. Nova York: Routledge.
- 4 — A: Joffe, C; Reich, J. (2014). *Reproduction and Society: Interdisciplinary Readings*. Nova York: Routledge.
- 5 — Veure:
 - Colen, Shellee (1995). *Like a Mother to Them: stratified reproduction and West Indian Childcare Workers and Employers in New York. Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction*. Berkeley: University of California Press.
 - Rapp, Rayna (2001). «Gender, body, biomedicine: how some feminist concerns dragged reproduction to the center of social theory». *Medical Anthropology Quarterly*, núm. 15 (4), p. 466-477.
- 6 — Montero, Justa (2013). *Tribunal Internacional de Derechos de las Mujeres, Viena+20, Euskalherria 2013* [[disponible en línia](#)]. Biscaia. Consulta: 11 d'octubre de 2022.

Anna Mª Morero Beltrán

Anna Mª Morero Beltrán és professora associada del Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona. Té un màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania (2011) i és doctora en Sociologia (2017) per la UB. Les seves línies de recerca i especialització estan relacionades principalment amb les violències masclistes, l'estudi de la construcció social de les tecnologies reproductives i els drets sexuals i reproductius. Ha participat en diversos projectes d'investigació i en convenis d'investigació amb l'Administració pública. És integrant del grup de recerca consolidat Copolis -Benestar, Comunitat i Control Social- i del grup d'innovació docent consolidat CEFOCID-Copolis, tots dos adscrits a la Universitat de Barcelona. Entre les seves publicacions més recents destaquen els articles "Intimate partner violence in female-headed one-parent households: generating data on prevalence, consequences and support" (2019), "Fiestas, public space and rape culture. A study of the Wolf Pack case" (2020) i "La respuesta del movimiento feminista a la violencia sexual en el espacio público. La agresión sexual múltiple en las fiestas de San Fermín de 2016 como punto de inflexión" (2020). Actualment treballa a la Direcció General per a l'Eradicació de les Violències Masclistes del Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya.